



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonaë, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

§. 3. Cantus Ecclesiastici qui fuerint primi inventores. De Musicis, & Cantoribus, eorumque discrimine. De Tonis, seu modis tropicis. Omnem Musicae mutationem malam esse. Cur ab hodierna musica non ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

cus o ad hilaritatem & divinam dilectionem, atque ad lachrymas, & ex mundanis, & ex spiritualibus Canticis ac melodis excitari solent, qui vero voluptatibus addicti sunt, sibi colligunt materiam perditionis. Porro organa pœumatica ætate Juliani Apostatae adinventa fuisse docet Bulengerus p. Extat autem ejusdem Juliani Epigramma in organum, à P. Martino Morentino relatum præfatione in ejus Miſopogonem, quod hic transcribere non gravabor.

*Quam cerno alterius naturæ est fistula: nempe
Altera produxit fortasse hanc ænea tellus.
Horrendum fridet, nec nostris illa movetur
Flatibus, at missus taurino è carcere ventus
Subitus agit læves calamos, perque ima vagatur.
Mox aliquis velox digitis, insignis & arte
Adstat, concordés calamis pulsatque tabellas:
At illæ subito exiliunt, & carmina miscent.*

Hæc organa statim audiri cœperunt in Ecclesia permittente Damaso Pontifice, ut quidam ajunt apud Cresolium q in Myſtagogo. Sed verior, & communior sententia Platinae est asserentis eorum usum tempore Vitaliani Papæ circa annum Domini 660. in Ecclesiis incepisse. Desino, si prius Ecclesiasticos cantores admonerem, ne ad usum illicitæ voluptatis assumant, quod sancti Patres ad effectum pietatis instituerunt. Talis enim debet esse sonus, tam gravis, tam moderatus, ut non totum animum ad sui rapiat oblectationem; sed eorum quæ cantantur sensui, & pietatis affectui majorem relinquat portionem.

§. III.

Cantus Ecclesiastici qui fuerint primi inventores. De musicis, & cantoribus, eorumque discrimine. De tōnis, seu modis tropicis. Omnem musicæ mutationem malam esse. Cur ab hodierna musica non iidem effectus sint, qui ab antiqua. Actum obiter de triplici genere cantus Diatonico, Chromatico, Enharmonico.

1. **A**B Apostolis; & Apostolicis viris Ecclesiastici cantus initia fuisse doctissimus

o Climac. gr. 15. p Buleng. lib 2. de Theatr. q Cresol. lib. 3 Myſtag. c. 27. r Baron. an. 601. m. 24. & seqq.

Cardinalis Baronius r tam evidenter ostendit, ut nihil ejus eruditioni adjungi possit. Quod autem Theodoretus s & Nicephorus, s. Ephrem Syro harmoniæ modulationis inventionem attribuunt, id ita intelligendum est, quod vel antiquum cantum in aliqua particulari Ecclesia instituerit: vel canendi methodum, & notulas intervallorum ac vocum indices aliquâ faciliori ratione innovarit. Sic Joannes Damascenus novam quandam musicæ rationem pro Ecclesiasticis cantibus adinvenisse perhibetur. Sic Magnus Gregorius non omnem cantum, sed planum & unisonum adinvenit, quo deinceps semper usa est Ecclesia Latina. Sic etiam Guido Aretinus Monachus S. Benedicti anno Domini vigesimo secundo supra millesimum maximâ omnium admiratione novam musicæ rationem, novasque claves edocuit, & manum quam vocant cum sex vulgaribus notis, adeo ut puer rudis & semigrammaticus paucis mensibus addisceret, quod homo grandævus, magnoque pollens ingenio vix pluribus annis addiscere potuisset. Erat enim ante ipsum difficillimus cantus, quem nunc balbutientes pueri nullo negotio ediscunt. Hoc item seculo Erycius Puteanus u vir eruditissimus, & omni doctrinâ refertus duobus editis libellis ad sex vulgares notas septimam adjungere conatus est, ut omnes vocum mutationes tollantur, quæ pueris majus negotium in cantu discendo facessunt; & hoc modo praxi musicæ multo facilior reddatur. Porro musica antiqua pro notis literas Græcas habuit, nunc rectas, nunc inversas, nunc alio situ super verba canenda collocatas. In media literarum usus, sed latinarum, de quibus earumque significatione in superscriptione cantilenæ extat Notkeri Monachi parvus tractatus in supplemento Bibliothecæ veterum Patrum editionis Colonienſis. In harmonia denique nostra diversa forma est, ut omnes norunt. Scripsit de notis musicis librum Alypius Græcus, cuius meminit Vincentius Galilæus in suo opere de nova, & antiqua musica, quod musicis, & cantoribus valde utile est. Cantorum verò, & musicorum magnum esse discrimen docet Boethius x. Cantor ille est, qui harmoniæ rationis expertus, & à musicæ scientiæ intellectu

s Theodoret. hist. Eccl. lib. 4. cap. 19. t Nicephor. lib. 9. c. 19. u Puteanus in Musarhena. & Pallade modèlata, x Boeth. de musica lib. 1. cap. ult.

lectu se junctus famulatur, nec quicquam affert rationis: is autem musicus est, qui ratione perpensa canendiscientiam non servitio operis, sed imperio speculationis assumit. Cantor nec discernens musicam, nec dijudicans, vocem suam flātere quidem, elevare, ac deprimere novit per phōngos, & intervalla; sed musicum systema, variamque modorum ordinationem prorsus ignorat. Musicus ordinationem prorsus ignorat. Musicus ordinat, & componit cantum, scitque eorum quæ cantantur rationem reddere. Hoc prænotato, quia Davo, & Oedippo debitor sum, operæ pretium me facturum arbitror, si quædam de tonis, & modis musicis tractavero, quo prænoscentes musicæ artificium & ornamenta alacriores in Dei laudibus decantandis sacri cantores inveniantur. In qua sanè tractatione ne molestus sit mihi lector, si prolixus fuero; nam, ut fatear quod res est, & musicam amo, & pudet me plerosque Ecclesiasticos viros totius vitæ cursu in cantu versari, ipsum verò cantam, quod turpe est, ignorare.

2. Ex diapason igitur consonantiæ speciebus, ut cum Boethio ⁷ loquar, existunt qui appellantur modi, quos eisdem tropos, vel tonos nominant. Sunt autem tropi constitutiones in totis vocum ordinibus, vel gravitate, vel acumine differentes, quorum omnium compositio plenum continet diapason, sive octavam, ut ajunt, quæ ex octo vocibus constat & septem intervallis. Omnis verò tonus certos modos & terminos vocis elevandæ vel deprimendæ diffinit, & certis quibusdam differentiis omnem cantum coerces, qui, quoniam à gravi vertitur in acutum, inde tropi nomenclaturam accepit. De numero, & nominibus eorum dubitatum sæpe est à viris doctis. Martianus Felix Capella quindecim enumerat, quorum quinque principales, alii collaterales sunt additis particulis ⁸ *super* & *sub* ⁹ *super*, & *sub* ¹⁰ *super*; quia *super* vel *sub* principales proximè collocantur. Primus est Lydius, cui adherent hyperlydius, & hypolydius. Secundus Iastius, cui sociantur hyperiastius, & hypoiastius. Tertius Æolius cum hyperæolio, & hypoæolio. Quartus Phrygius cum duobus hyperphrygio, & hypophrygio. Quintus Dorius cum hyperdorio, & hypodorio. Alypius eisdem quindecim modos enumerat. Verum hi modi super additi ad pleni & integri systematis sensibilem

harmoniam inutiles sunt, quos Cassiodorus ita constituit, ut à se invicem sola semitonii intentione, vel remissione superentur: propterea in genere datonico locum habere non possunt. Plato numerum senarium, Aristoteles, Bacchius, & Pappus Alexandrinus septenarium non excedunt. Ptolomæus ut totum disdiapason systema modalis conveniret, octavum & acutissimum modum adjunxit, quem hypermixolydium nuncupavit. Censorinus ¹¹, *Genera*, inquit, carminum tredecim sunt, ex quibus prima sunt Dorium, Phrygium, Lydium. His accesserunt gravissimum hyperdorium, mox duo hypophrygii gravior, & acutior, deinde Dorius medius, tum Phrygius gravis & alter excelsus: totidem lydii gravis & acutus: tum mixolydii pari diversitate, postremo hypermixolydii acutissimus. Præceteri recentiores post Henricum Glareanum ¹² sex tonos authentos ponunt ex harmonica, totidemque plagales ex arithmetica divisione diapason: nec plures esse posse contendunt, quod non sint plures species diapason. Lucius Apuleius ¹³ modos sic recenset. Seu tu velles Æolium, simplex, seu Asium varium, seu Lydium querulum, seu Phrygium religiosum, seu Dorium bellicosum. Hunc verò Apuleii textum corruptum esse monet Glareanus l. 2. c. 11. & non *Asium* legendum, sed *Iastium*, nam de modo Asio nulla apud reliquos Scriptores mentio est. Philostratus Lemnius ¹⁴ Æolia, & Pamphilia modulamina commemorat. Euclides, Aristoxenus, Plutarchus, Quintilianus Aristides, Lucianus, Athenæus, Emmanuel Bryennius, & omnes antiqui Scriptores, discrepant non in numero tantum & nomine, sed in eorum etiam initiis, proprietatibus & finibus assignandis. Referunt hac de re varias eorum sententias Bulengerus ¹⁵, Galilæus ¹⁶ & Joannes Baptista Donius ¹⁷. Sed hanc omnem controversiam de vocibus esse hinc colligo, quod ex hominum arbitrio pendeat, quis primus tonus sit, quis secundus, quis tertius. Debet enim investigari omnium specierum diapason natura ex gravitate & acumine vocum; sive ex intentione & remissione chordarum, quæ certa & invariabilis est; seu tonum illius diapason primum, seu tertium nuncupemus. Porro modi musi-

⁷ Censorin. cap. 21. ⁸ Henric. Glarean. in dodeca chordo. ⁹ Apuleius lib. 3. floridor. ¹⁰ Philostrat vitæ Apollon. l. 1. c. 10. ¹¹ Buleng. 2. de Theatro, c. 17. ¹² Galilæus l. de mus. antiq. ¹³ Dominus de tonis antiq.

ci gentium vocabulo designati sunt, quæ pro varietate morum, & ingeniorum variis etiam modis delectabantur. Sic nos quoque diversum musicæ stylum apud diversas nationes esse dignoscimus. Sunt Gallicæ modulationes hilares, molles, concitatae, choreis, & saltationibus idoneæ: Hispanicæ severæ, & vehementes, terricæ: Italicæ graves, magnificæ, nobiles, insinuandæ pietati, moribusque efformandis aprissimæ.

3. Illud autem ab antiquis observatum est, nunquam ab aliqua gente mutatam fuisse musicam, quin & ipsa in deterius mutata, ipsique mutantium mores in pejora delapsi sint. Ideo quotquot scripserunt de musica semper recentiori rejecta, antiquam commendarunt. Plutarchus libro de musica; At enim, ait, apud antiquiores Græcos ne notam quidem dicunt musicam, quæ theatris interserviret: totam scientiam illam Deorum venerationi, & adolescentium institutioni impensam fuisse. Omnis tunc musica in templis versabatur. Cæterum nostris temporibus ejus musicæ, quæ ad disciplinam puerorum facit, nulla memoria, nulla cura: omnes theatris interservientem amplectuntur. Qui ergo vult musicâ rectè & cum judicio uti, is veterem modum æmuletur. Bassilius Magnus g. Tanta melodiæ rectæ differentia à turpi atque obscœna est, ut eam, quæ nunc in usû est, non minus fugere debeatis, quam rem aliquam turpissimam. Athenæus h in cœnis sapientum Musicam sanè veteres optimè noverunt, ejusque leges non sunt prætergressi: nunc autem senio jam cunctis labescens, depravati sunt musices numeri, & pro benignitate mollities, pro temperantia insolens audacia, ignavusque animi languor irrepit: quæ mala magis post hac vigeant, nisi quispiam patriam musicam in pristinum splendorem asserat. Sextus Empyricus i: Musica vetus virilis erat, recens effracta & effœminata. Severinus Boëthius k: Amisit musica gravitatis & virtutis modum, ac penè in turpitudinem prolapsa minimum antiquam speciem servat. Iterum Athenæus l. Modus Ionicus minimè floridus & lætus est, sed austerus, & durus; in quo tamen deprehendas elatum quidpiam generositatis non expers, quamobrem amat concentum illum Tragedia: nostrâ verò ætate Ionum mo-

g *Basil. hom. de legendis Gentil. libris.* h *Athenæus l. 14.* i *Sext. Empyr. l. 6. adv. Mathemat. c. 22.* k *Boeth. l. 1. c. 1.* l *Athen. lib. 14.*

res delitiis sunt perditissimi, eorumque idem cantus ab illo vetusto multum diversus. Maximus Tyrius m: Musica ut nunc est extenuato corpore incidens, pulchritudinem, & suavitatem illam veterem abiecit. Quapropter à lege propria deflectens calamitosa nobiscum efficitur, animumque tum publicè tam privatim in perniciem trahit: relicta autem priori simplicitate, in levitatem fatuam abiit, & ut verissimè dicimus, evasit in flagitium; nam in theatris ac scenis corrupendæ Reipublicæ initium fecit. Cicero secundo de legibus: Assentio Platoni nihil tam facilè in animos teneros, atque molles influere, quam varios canendi sonos, quorum dici vix potest, quantâ sit vis in utramque partem. Civitatum hoc multarum in Græcia interfuit antiquum vocum servare modum, quarum mores lapsi ad molliem pariter sunt immutati cum cantibus: aut hæc dulcedine corruptelæque depravati, ut quidam putant: aut quod cum severitas eorum ob alia venialia cecidisset, tum fuit in auribus, animisque mutatis etiam huic mutationi locus. Quamobrem ille quidem sapientissimus Græciæ vir, longeque doctissimus valdè hanc labem veretur, negat enim mutari posse musicas leges sine mutatione legum publicarum. Rursum Plutarchus in Laconicis Terpandrum, Timotheum, ac Phrynidem multatos ab Ephoris enarrat, quod vel unam citharæ chordam addidissent, quam & incidi jusserunt: adeo non permittebant de veteri musica aliquid immutari. Has veterum sententias eò libentius transcripsi, quo magis hodiernæ musicæ deplorabilis status innotescat. Fastidit ætas nostrâ concentum gravem, & stabilem, amatque modulos quosdam, quibus in frustra conciliis cantus diffiliat, & enervetur. Ipse cantus Ecclesiasticus quam à vero Gregoriano dissimilis est! Adeo verum est quod scribit Xenophon n, ea quæ nova sunt, & ipso quasi in flore vehementer in musicis celebrari.

4. Sed revertor ad tonos, quos à Gentibus denominatos dixi, & cum earum moribus immutatos. Sunt autem, quod attinet ad Ecclesiasticum cantum, octo. Primus, tertius, quintus, & septimus dicuntur principales, & authentici: Secundus, quartus, sextus, & octavus inferiores & plagales nuncupantur. Authentici supra finalem ascendunt usque ad diapason, & tantum voce descendunt: Plagales ascen-

m *MAX. Tyrius ser. 21.* n *Xenoph. lib. 1. Cyriped.*

dunt supra finalem usque ad diapentem, sive quintam; infra verò descendunt usque ad diatessaron, sive quartam. Quatuor sunt chordæ finales tonorum, nam primus, & secundus desinunt in lychano hypaton: tertius, & quartus in hypate meson: quintus, & sextus in parhypatemeson: septimus, & octavus in lychano meson. Cum autem omnis tonus plenam diapason contineat, atque ea ex diapente, & diatessaron componatur: hoc discrimen est inter duos tonos in eadem chorda desinentes, quod is qui authentus est, plenum diapason habet supra finalem: plagalis verò habet quidem diapentem supra finalem, sed diatessaron quæ diapason complet sub finali collocatur. Legendi hæc de re prædici recentiores, atque inter cæteros doctissimus Glareanus, qui de modis musicæ eruditè differuit in suo Dodecachordo: Itemque Franchinus Cafforius libro quarto musicæ instrumentalis, & in descriptione musicæ actionis: Petrus Pontius in dialogo de musica: Joseph Zerlinus, & Petrus Aron in harmonicis institutionibus: iterum Zerlinus lib. 6. supplementi musicalis, & in defensione quintidemonstrationum harmonicarum: Frater Angelus Minorita lib. 1. Floris Angelici: & Marchettus Patavinus in tractatu de cantu plano. Is autem tonus, quem nos primum dicimus, Dorius est antiquorum, ut musici communiter existimant, quod tamen non caret difficultate, quam tangit, sed meo iudicio non dissolvit præcatus Glareanus lib. 2. cap. 9. secundus Hypodorius, tertius Phrygius, quartus Hypophrygius, quintus Lydius, sextus Hypolydius, septimus Mixolydius sive lydius mixtus. Octavo carebant antiqui, nam revera Mixolydius plagalem, seu collateralalem non sustinet modum: gravius enim retrachordum illius cum gravissimo Dorii conjunctum est. Verum de singulis tonis, eorumque constitutione, & proprietatibus uberius infra differemus, si prius dubitatio quædam soluta fuerit, quæ non indigna videtur solerti discussione.

5. Nam si primus noster modus Dorius est antiquorum, si Phrygius idem ac tertius, & sic de cæteris: cur non eosdem pariunt effectus? Cur non iisdem sonantibus modis & tranquillari animum, & commoveri sentimus? Possẽ equidem respondere non omnes antiquos musicos & cantores hos admirabiles effectus edidisse; sed eos tantum, qui in hac disciplina pe-

nitissimi fuissent, qui cum rari semper fuerint, ita non desunt etiam hac tempestate, qui cum veteribus comparari possint. Satius est tamen fateri id quod verissimum est, præcos illos modos nos nescire, illudque in primis, in quo maximè excelluerunt. Errant itaque toto cælo, qui generum illorum differentias ignorantes acumen tantum, & gravitatem sonorum considerant. Non enim, ut hoc utar exemplo, Doricæ harmoniæ præstabit effectus omnis cantus à lychano meson usque ad Paraneten protensus, nisi etiam præter suæ octavæ compositionem alia quædam habeat ad excitandos affectus requisita. Sunt autem quatuor, ni fallor, hæc conditiones, quibus positis musica proculdubio inducet hominem in varios affectus, & commotiones. Prima conditio est, ut harmonia ex vocibus, & fonitu proveniens juxta toni exigentiam rectè ordinetur. Secunda ut numerus musicus, quo modulationis totius series à gravi in acutum, & ab acuto in grave procedit qualitati verborum, & toni accommodetur. Hic est numerus, quem vulgus vocat ærem cantionis, de quo Poëta. *Numeros memini, si verba tenerem.* Tertia ut ipsa verba talia sint, quæ mentem percellere, & commovere possint. His adjungebant antiqui totius corporis motus, ac gestus patheticos ad excitandos affectus aptissimos. Quarta tandem, ut, qui musicos concensus audit, non tam aurem quam rationem adhibeat, uti docet Boetius, sitque aptus & dispositus ad musicæ effectus recipiendos. Fit enim quandoque, teste Divo Bonaventura *p. 2.* ut propter pravam audientis dispositionem, quem musica invenit tristem, reddat tristiorum; & quem letum, lætiorum. Istæ conditiones si ad toni systema adjiciantur, efficiunt, ut puto, musicam nostram veteri non inferiorum; alioquin omnes affectus in omnibus tonis confusi, singulisque permixti sunt pro varietate modi procedendi, ut Keplerus *q* observat. Non possum hoc loco quorundam errorem dissimulare, qui suæ inscitæ frivolam præcedentes excusationem, ajunt musicam nostram insignes illos effectus, quos in veteri admiramur, operari non posse, quia omnis musica nostra in genere Diatonico est; antiqui autem Enharmonico, & Chromatico utebantur; quæ cantus genera jam pridem antiquata ad mentes hominum subito commovendas aptiora erant.

o Boet. lib. 1. c. 9. *p* Bonav. prolog. in Thren.
q Kepler. tract. 3. harmon. c. 15.

erant. De triplici hoc genere differunt antiqui Musici Aristoxenus, & Nicomachus Geratenuus in suis Harmonicis institutionibus, Euclides item, & Theo Smyrnaeus, & ex ipsis alii recentiores. Porro genus Enharmonicum illud dicitur, quod pluribus spatiis, & angustioribus separatur: cantatur autem per diesim, & diesim, & ditonum. Chromaticum autem per duo inæqualia semitonia, & trihemitonium constans ex tono, & semitonia minori conscendit. Diatonicum verò per duos tonos, & semitonium naturaliter procedit. Hoc postremum aliis generibus dignitate, & efficacia præeminet; & sine ejus mixtura reliqua duo subsistere nequeunt; atque ideo supradictam opinionem mirabiliores musicæ effectus Chromatico, & Enharmonico generi tribuentium damnat, ac pluribus confutat Joseph Zerlinus, excellētissimus musicorum. Accedit ad rationem experientia: nam Enharmonicum ob nimiam difficultatem, Chromaticum ob nimiam molliem jam pridem ab usu recessit, ut docet Macrobius. Plato quoque antiquissimus Philosophorum solo Diatonico utebatur, quod & mundanæ musicæ adscripsit. Plutarchus repudiatum asserit Enharmonicum genus, quod sensui ingratum foret. Aristoxenus initio libri primi veteres solo genere Enharmonico usos esse perperam asserit, cætera neglexisse, vel ignorasse, de quo acriter reprehenditur à Proclo lib. 3. in Timæum Platonis. Damascius in vita Isidori Philosophi apud Photium, Natus, inquit, ad musicam Asclepiodorus, deperditum tamen Enharmonicum genus non potuit revocare, quamquam alia duo cantus genera rescinderet, & reprimeret, alterum Chromaticum appellatum, alterum diatonicum: harmoniam tamen non invenit, quamvis magades mutarit, & transposuerit non minus quam viginti duas: Sunt autem magades instrumenta musica tabula quadrata repanda, quæ in se recipit chordas, & efficit sonum. Dicitur etiam magadinum ea pars lyrae, in qua plectrum illiditur, ubi scilicet percussio chordarum fit manu dextera, ut Budæus notavit. Vide Suidam verbo *μαγάδες*. Aristoteles item solum genus diatonicum commendat: & tamen musicam illorum temporum mirabilem fuisse exem-

pla crebra testantur. Seryanda igitur est ejusque modi proprietas: nam ut verbis utar Plutarchi, si musicæ peritiæ accedat facultas judicandi, his prædium constat perfectum musicum fore. Qui enim novit Doricum tonum, neque tamen judicare potest ubi is propriè, & convenienter usurpetur, non sciet quid faciendum sit, neque genium ejus servabit. Idem auctor eos redarguit, qui initio carminis hypodorium, in fine mixolydium, aut Dorium: hypophrygium & Phrygium in medio adhibent: quam culpam multi recentiores committunt omnium tonorum definitiam confundentes, solidam enervantes concinnitatem, ut auribus gratificentur. Sic fit, ut eorum musica talis sit, qualem Plato describit in Philebo, quæ videlicet obscuritatem multam habeat, soliditatem paucam. Sed jam tractatum ad singulos tonos conferamus.

§. IV.

De singulis tonis, eorumque proprietatibus, & effectibus. Quædam de cantu Gregoriano.

1. **P**rimam sedem ordine, & dignitate tenet Dorius. Hic à Platone, & Aristotele cæteris omnibus præfertur. Hoc modulo psallebant antiqui profodia multa, & pæana, erotica etiam, & quæ spondæa nominantur. Dux ad benè vivendum existimatur hic modus. Arcades, & Lacedæmones hoc impensius delectabantur, teste Polybio. Virilem, ait Athenæus, præ se fert gravitatem, & magnificentiam, unde veteres eo utebantur ad efformandos adolescentum mores. A Cassiodoro pudicitia largitor, & castitatis effector dicitur. Hoc Pythagorici summo manè ad intermissa studia se excitabant. A Ptolomæo, qui octo tonos sphaeris cælestibus convenire docet, luminoso soli comparatur, nam sicut Sol humida exsiccet, noctisque tenebras fugat; ita hic tonus, qui phlegmati dominatur, pigritiam, stuporem, somnum, mœstitiam, & confusionem ex motione phlegmatis proveniente statim expellit. Viris præclaris, magnoque ingenio præditis convenit. Modestus est, hilaris, curiosus, magnificus, sublimis, nihil solum habens, nihil molle, & ad omnes affectus idoneus. Ali-

^r Theod. lib. 2. Matth. cap. 9. & seqq.
^s Zerlin. par. 2. cap. 9. ^t Macrobi. in Somn. Scip. li. 2. cap. 4. ^u Plutarch. li. de musica. ^x Photius Cod. 242.

^y Polyb. lib. 4. ^z Athen. lib. 14. ^a Cassiod. lib. de musica. ^b Ptolom. lib. 3. Harmonic. c. 11.